

SJABBAT SJALOM

Sjabbat Weekblad voor Nederland

Jaargang VIII, Nr. 307

Parasjat Haäzinoe

8 Tisjrie 5770
25/26 september 2009

Overzicht Haäzinoe

Bijna geheel Haäzinoe is een lied, geschreven in Tora in twee kolommen. Mosjé roept de hemel en de aarde op als eeuwige getuigen voor wat er zal gebeuren als het Joodse volk zal zondigen en niet Tora zal gehoorzamen. Hij maant het volk aan om de geschiedenis van de wereld te gedenken en op te merken hoe het Joodse volk in iedere generatie gered is van volledige uitroeiing – dat Hasjem „aan de touwtjes trekt” van het wereldgebeuren, zodat Bnei Jisraël hun bestemming als Zijn boodschapper in de wereld kan vervullen. Hasjems liefde is zodanig, dat Israël eeuwig dankbaar zou moeten zijn, niet alleen omdat Hij hen heeft onderhouden in de woestijn, maar ook omdat Hij hen in het land van overvloed gebracht heeft, en omdat Hij hun vijanden verslagen heeft. Maar deze fysieke overvloed leidt ertoe dat het volk zelfvoldaan wordt en zich overmatig te goed doet aan wereldse geneugten. Fysiek plezier corrumpeert de moraal van het volk. Zij gaan machteloze afgoden en hun beelden aanbidden en gaan zich te buiten aan allerlei soorten verdorvenheden. Hasjem zal de volken, die geen enkele moraal hebben, over Israël laten heersen en zal Israël over de wereld verstrooien. Maar het enige nut van die volken is om te dienen als roe om het Joodse volk te kastijden. Wanneer deze volken denken dat het aan hun eigen kracht te danken is dat zij de macht over Israël kunnen uitoefenen, dan zal Hasjem hen eraan herinneren dat zij niets meer zijn dat een stuk gereedschap in Zijn handen. Het doel van het Joodse volk is fundamenteel – dat de mens zijn Schepper zal erkennen. Noch ballingschap noch lijden kan de band tussen Hasjem en Zijn volk verbreken, en in de uiteindelijke verlossing zal deze band worden hersteld. Hasjem zal dan Zijn woede op de vijanden van Israël richten, alsof zij *Zijn* vijanden zijn en Hij zal dan geen genade kennen voor de kwellers van Zijn volk. Hasjem geeft dan als laatste opdracht aan Mosjé, dat hij de berg Nevo moet beklimmen, waar hij zal worden verzameld tot zijn volk.

HOOGTEPUNTEN VAN DE HAFTARARA

Haftara Sjabbat Sjoeva (Hosea 14:2-10; Joël 2:11-27; Micha 7:18-20)

door Reuben Ebrahimoff

De Haftara wordt uit drie van de twaalf boeken van de „Kleine Profeten” gelezen: Hosea 14:2-10, Joel 2:11-27 en Micha 7:18-20 (Er zijn verschillende gewoonten).

Korte inhoud van de Haftara De oproep tot berouw en inkeer – Het eerste deel van de Haftara wordt gelezen uit het Boek Hosea. 14:2-4 „*Sjoeva Jisrael ad Hasjem Elokecha* – Keer terug, Israël tot Hasjem, je G-d”, want jullie zijn gestruikeld ten gevolge van jullie zonden. Beken je zonden aan Hasjem en keer tot Hem terug. Vraag Hasjem om jou te vergeven. Stop het vertrouwen op andere volken en heidense afgoden. Hasjem geeft Zijn woord dat de ruige jaren voorbij zijn en Hasjem zal het volk en het Land Israël verjongen. Het tweede deel wordt gelezen uit: Het Boek Joël. 2:11-27. Hasjem zegt dat zelfs op dit late uur het nog steeds mogelijk is om „tesjoeva” te doen, maar alleen als je dat doet met heel je hart, met vasten, huilen en jammeren! Jullie harten moeten aanvoelen alsof ze inwendig verscheurd zijn, niet jullie kleren hoeven gescheurd te zijn, dat is alleen maar uiterlijk vertoon. Hasjem wacht geduldig op je terugkeer tot hem. Het Land wordt vernieuwd. Hasjem zal er nu voor zorgen dat de landbouw in Israël geweldig zal opbloeien. Joël informeert het Volk Israel dat Hasjem geweldige zegeningen gaat geven voor het voedsel. Hadden ze eerst niets, dan zullen ze in de kortste tijd een overvloed hebben.

Het laatste deel van de Haftara wordt gelezen uit het Boek Micha 7:18-20. Hasjem vergeeft onze zonden, is goed en genadig. Hasjem is trouw en houdt van genade. Mogen de beloften die Hij aan onze voorvaderen gedaan heeft, uitkomen.

Het verband met de Parasja: De tien dagen die beginnen met Rosj Hasjana en eindigen met Jom Kippoer worden de Tien dagen van inkeer genoemd. De Sjabbat die daar tussenin valt, wordt Sjabbat Sjoeva genoemd – de Sjabbat van de terugkeer tot Hasjem. Ook deze Haftara heeft geen verband met de parasja maar is verbonden met de tijd van het jaar, waarin hij gelezen wordt.

☞ HET LIED HAÁZINOE ☞

- 32** ¹ Geef uw oor te luisteren, hemel (en wees mijn getuige), dan zal ik spreken!
 en luister, aarde, naar wat mijn mond zegt (en wees mijn getuige).
² Moge mijn (Tora-) lering druppelen als de regen, (en leven geven aan de wereld).
 Laat mijn voordracht vloeien als de dauw,
 als regenvlagen op de grashalmen,
 als regendruppels op het gewas.
³ Wanneer ik de Naam van Hasjem aanroep,
 (Antwoord dan en) kent grootheid toe aan onze G-d.

Rasji

32. 1. Geeft uw oor te luisteren – Dat ik hen, Israël, waarschuw, en jullie zullen getuigen zijn in deze zaak, want zo heb ik tegen hen gesproken, dat jullie getuigen zullen zijn. En zo ook: **Luister aarde**. En waarom riep hij hemel en aarde als getuigen tegen hen op? Mosjé zei: ik ben maar een man van vlees en bloed, morgen ben ik dood. Als Israël dan zal zeggen: „Wij hebben het verbond niet aanvaard,” wie zal hen dan tegen te spreken? Daarom riep hij tegen hen hemel en aarde als getuigen op, die eeuwig blijven bestaan (*Sifrei*). En ook indien zij het zouden verdienen, zullen de getuigen komen en zullen hen hun beloning geven: de wijnstok zal zijn vruchten geven en de aarde haar opbrengst en de hemel zal zijn dauw schenken. Maar als zij zich schuldig maken, dan „zal de hand van de getuigen het eerst op hen zijn” [Dewariem 17:7] „en dan zal Hij de hemel sluiten, zodat er geen regen zal zijn en de aarde haar product niet kan schenken” en vervolgens: „en dan zullen jullie spoedig verdwijnen van het goede land” [ib. 11:17] door toedoen van de volkeren.

2. Moge mijn lering druppelen als de regen – Dit is de getuigenis die jullie zullen afleggen, dat ik in jullie aanwezigheid gezegd heb: de Tora die ik gegeven heb aan Israël, dat het leven is voor de wereld, zoals deze regen, die leven is voor de wereld, als de regen en de dauw uit de hemel druipt.

Moge mijn voordracht vloeien als de dauw – want iedereen is daar blij mee, want de regen is soms vervelend voor de mensen, zoals voor reizigers, die onderweg zijn, en voor iemand wiens put [of vat, of kelder] vol wijn is [welke niet afgedekt is, zodat het erin regent] (*Sifrei*).

Regenvlagen – Stormwinden, zoals de *Targoem* het weergeeft: ‘regenwinden.’ Net zoals de winden de gewassen versterken en hen doen groeien, zo maken ook de woorden van Tora degene die ze leert, sterk en doen hem groeien (*Sifrei*).

Regendruppels – [Hebr.: כְּרִיבִים – *Chirviviem*.] Volgens mij worden ze zo [רִבִּיב – *reviev*] genoemd omdat de regendruppel als een pijl wordt afgeschoten, zoals men een boogschutter een רִבֵּה קֶשֶׁת – *rovee kasjet* noemt [van de stam רַבַּב – *ravav* – (schieten)].

Gras – Waarmee de aarde bedekt is.

Gewas – [Hebr.: עֵשֶׂב – *esev*.] Eén enkele stengel wordt *esev* – gewas – genoemd, en ook iedere soort wordt zo genoemd.

3. Wanneer ik de Naam van Hasjem aanroep – Wanneer ik de Naam van Hasjem aanroep, antwoorden jullie dan door Zijn grootheid te erkennen. Op grond hiervan antwoordde men in het Heiligdom met *Boeroech Sjeem kevod malchoeto* – Geloofd is de Naam van de Heerlijkheid van Zijn Koningschap, nadat een lofzegging was uitgesproken.

KLASSIEKE VRAGEN

• Hoe kent men „grootheid toe aan G-d”? (vs. 3)

RASJI Wanneer ik de Naam van Hasjem aanroep – Wanneer ik G-ds Naam uitroep, moet je grootheid aan onze G-d toekennen, d.w.z., dan moet je Zijn Naam zegenen. Hiervan hebben ze afgeleid dat nadat een zegen spreuk gezegd werd in de Tempel, men antwoordt met: „Geloofd is de Naam van de Heerlijkheid van Zijn Koningschap!” [en niet *Amein*].

SIFREI Vanwaar leren we dat men *Amein* moet antwoorden nadat een zegenwens is uitgesproken? Van de woorden: „kent grootheid toe aan onze G-d.”

GUR ARJÉ: Het vers kan niet betrekking hebben op het antwoord *Amein*, want daarmee kent men geen grootheid toe aan G-d, en het vers zegt dat men „grootheid moet toekennen aan onze G-d.”

TORAT MENACHEM

☞ GROOTHEID TOESCHRIJVEN AAN G-D (VS. 3)

Wat dwong *Rasji* ertoe om te concluderen dat, letterlijk genomen, de woorden „kent grootheid toe aan onze G-d” betrekking hebben op het antwoord: „Geloofd is de Naam van de Heerlijkheid van Zijn Koningschap!” na een zegenwens in de Heilige Tempel? Waarom verwierp *Rasji* de schijnbaar simpele verklaring van *Sifrei*, dat het vers bedoelt dat men *Amein* moet zeggen nadat een zegenwens is gezegd?

Gur Arjé beweert dat de woorden „kent grootheid toe aan onze G-d” niet betrekking kunnen hebben op het antwoord *Amein*, omdat het geen omschrijving van grootheid is.

Echter, dat verklaart nog steeds niet waarom letterlijk genomen, Mosjé nu aan het Joodse volk een wet leert over een zegenwens in de Tempel, iets dat geheel buiten het verband van de parasja valt.

DE VERKLARING

In *Parasjat Haázinoe* richtte Mosjé zich op de laatste dag van zijn leven tot het Joodse volk, na hen veertig jaar door de woestijn te hebben geleid. *Rasji* vroeg zich af waarom Mosjé nu het Joodse volk zulk een basisprincipe leert: „Wanneer ik de Naam van Hasjem aanroep, kent dan grootheid toe aan onze G-d”? Mosjé had G-ds Naam talrijke keren uitgeroepen vóór dit moment, dus waarom

leerde hij hen pas *nu* hoe ze daarop moesten antwoorden? Vanwege deze vraag begreep *Rasji* dat het vers het niet kan hebben over een gewoon antwoord als ze G-ds Naam horen (zoals het antwood: *Amein*, zoals *Sifrei* suggereert), maar dat er een specialer en ongebruikelijker antwoord mee bedoeld wordt.

Uit een vroeger commentaar van *Rasji* is de lezer al bekend met het idee dat G-ds Naam in de Tempel op een speciale manier werd uitgesproken: „Hij heeft alleen maar toestemming gegeven om Zijn volledige Naam uit te spreken op een plaats waar de G-ddelijke Majesteit komt, en dat is de Tempel” (*Rasji* op Sjemot 20:21).

Daar we een precedent hebben (op letterlijk niveau) voor een ongebruikelijke manier waarop G-ds Naam genoemd mag worden, concludeert *Rasji* dat ons vers het moet hebben over het principe dat „nadat in de Tempel een lofzegging gezegd is, men moet antwoorden met ‘Geloofd is de Naam van de Heerlijkheid van Zijn Koningschap!’” En dit verklaart ook waarom Mosjé dit pas aan het eind van zijn leven aan het Joodse volk vertelt, want het was pas toen dat het op het punt stond het Land Israël binnen te trekken en de Tempel in Jeruzalem te bouwen, waar deze wet voor de eerste keer relevant zou worden.

(Gebaseerd op *Sichat Sjabbat Parasjat Haäzinoe* 5742)

☞ *Het Laatste Woord* ☞

HET LIED HAÄZINOE

De Maharal van Praag en de Maggid van Mezrich legden de nadruk op het belang van het lezen van het Lied Haäzinoe, en het uit het hoofd leren ervan (met de zangtekens), want het zuivert de gedachten en het hart en leidt tot een lang leven en succes in zaken.

Rabbi Josef Jitschak van Lubavitch voegde daaraan toe: „Wanneer zakenmensen zich zouden realiseren welk een voordeel dit hun zou opleveren, zouden ze daar meer zorgvuldig in zijn!” (*Memoirs*, hfd. 29; *Sefer Hasichot* 5701, p. 56; *ibid.* 5696, p.149).

Dit algemene belang van het Lied *Haäzinoe* wordt benadrukt door het feit dat:

- Het Lied *Haäzinoe* werd gezongen door de Levieten *gedurende het hele jaar* in de Tempel, wanneer het toegevoegde offer van Sjabbat gebracht werd (*Rosj Hasjana* 31a).
- De *mitswa* om een complete Tora-rol te schrijven, is afgeleid van het vers: „Schrijf voor jezelf *dit lied*” (*Devariem* 31:19). Zie Rambam, aangehaald in de *Klassieke Vragen.*), zinspelend op het feit dat het Lied *Haäzinoe* verbonden is met de *hele* Tora.
- *Haäzinoe* is het laatste deel van Tora dat gelezen wordt op Sjabbat (daar Parasjat *WeZot Haberacha* gelezen wordt op *Simchat Tora*, hetgeen nooit op Sjabbat valt). Dus *Haäzinoe* is in feite de „afsluiting” van de Sjabbat Tora-lezingen cyclus, hetgeen zijn verband met de hele Tora benadrukt.
- Letterlijk gezien werd het Lied gezegd met de bedoeling dat „je je kinderen zult leren zorgvuldig de woorden van Tora na te leven” (vs.46).
- *Parasjat Haäzinoe* omvat het hele hoofdstuk 32 (לב) van het Boek *Devariem*. Dit is een aanwijzing voor het feit dat *Haäzinoe* verbonden is met de hele Tora, want de Tora begint met de letter כ, en eindigt met de letter ל.

(Gebaseerd op *Sichat Sjabbat Parasjat Haäzinoe* 5735, 5741 & 5747)

☞ *Vonken van Chassidisme* ☞

„MOGE MIJN LERING DRUPPELEN ALS DE REGEN” (v. 2)

In het lied *Haäzinoe* wordt Tora zowel als ‘regen’ en als ‘dauw’ omschreven (v. 2). Fysiek gesproken zijn regen en dauw allebei voedingsbronnen, maar de oorzaken waardoor ze ontstaan, verschillen significant. Regen wordt gevormd uit water dat van de aarde verdamppt is, en in de atmosfeer is terecht gekomen, dan condenseert en terug precipiteert – zoals het vers zegt: „Een mist steeg op van de aarde, en doorweekte het hele oppervlak van de grond” (*Bereisjiet* 2:6). Deze neerslag van regen is dus afhankelijk op de daaraan voorafgaande verdamping van de aarde. Dauw daarentegen, „stopt nimmer” (*Taaniet* 3b), en verschijnt spontaan, ongeacht de hoeveelheid waterverdamping van de aarde, die daaraan voorafging. Regen symboliseert daarom de instroming van G-ddelijkheid, die van boven geschonken wordt, in *direct* antwoord op de inspanningen van de mens (op aarde). Dauw daarentegen, zinspeelt op wat G-d onvoorwaardelijk schenkt, onafhankelijk van de inspanningen van de mens.

Dus daar ‘regen’ en ‘dauw’ in dit vers allebei slaan op Tora, symboliseert ‘regen’ die delen van Tora, die afhankelijk zijn van de inspanningen van de mens om ze meester te worden – namelijk, de extensieve wetsdiscussies van Tora. De relatief moeiteloze ‘dauw’ zinspeelt op de *mystieke* gedeelten van Tora, die de grenzen van het menselijke verstand te boven gaan, omdat ze *direct* van hun G-ddelijke bron „stromen” (zoals het vers zegt: „Laat mijn voordracht vloeien als de dauw”). Het gevolg is dat we mogen constateren dat het de ‘dauw’ van Tora is, waarmee G-d uiteindelijk de doden zal doen herleven (en niet de ‘regen’), want alle Joden zullen de wederopstanding meemaken en een „aandeel krijgen in de Komende Wereld” (*Sanhedrin* 90a). En het is duidelijk, dat iets dat aan *alle* Joden gegeven wordt, ongeacht hun spiritueel niveau, van boven gegeven moet worden, ongeacht de inspanningen die dat uitlokken.

(Gebaseerd op *Sefer Hamaämarim Meloekat*, dl.1, p. 458ff)

Jom Kippoer (zondagavond 27 september tot maandagavond 28 september)

Kort overzicht van Jom Kippoer

Jom Kippoer is de heiligste dag van het jaar – de dag waarop we het dichtst bij G-d zijn en bij de essentie van onze eigen ziel. Het is de dag van de verzoening – „Want op deze dag zal Hij verzoening voor jullie doen, om jullie te reinigen; van al jullie zonden zullen jullie rein zijn voor Hasjem” (Leviticus 16:30).

Gedurende 25 uur – vanaf een paar minuten vóór zondsondergang op 9 Tisjrei tot na nacht op 10 Tisjrei – „kwellen we onze zielen”: we eten niet en drinken niet, we wassen ons niet en gebruiken geen bodylotion of parfum, we dragen geen leren schoeisel en onthouden ons van huwelijksrelaties.

Vóór Jom Kippoer doen we de Kaparot-verzoenings dienst; we vragen en krijgen honingcake, als erkenning dat we allemaal ontvangers zijn in G-ds wereld en in de hoop dat onze gebeden in vervulling gaan voor een zoet en overvloedig jaar. We eten een feestmaal, gaan in het mikwe en geven extra tsadaka. Laat in de namiddag eten we de laatste maaltijd voordat het vasten begint, waarna we onze kinderen zegenen, een *jarzeit*-kaars aansteken, en ook de kaarsen voor de Jom Tov. En dan gaan we naar de synagoge voor de *Kol Nidrei*-dienst.

In de loop van Jom Kippoer houden we vijf gebedsdiensten: *Maäriv* – het avondgebed – met zijn plechtig *Kol Nidrei* op de avond van Jom Kippoer. *Sjacharit* – het ochtendgebed; *Moesaf* – het toegevoegd gebed, waarin opgenomen een gedetailleerde beschrijving van de Jom Kippoer-dienst destijds in de Tempel; *Mincha* – het middagebed, waarin het Boek Jona wordt gelezen; en *Neilla* – het sluitgebed, bij zondsondergang.

We zeggen bij iedere dienst *Al Cheet* – bekentenis van zonden – in totaal acht keer in de loop van Jom Kippoer, en zeggen bij iedere gelegenheid Psalmen.

Het is de plechtigste en gewichtigste dag van het jaar, en toch zit er een ondertoon van vreugde in: een vreugde die tot uiting komt in de spiritualiteit van de dag en die het vertrouwen tot uitdrukking brengt dat G-d onze oprechte spijt accepteert en onze zonden vergeeft, en ons vonnis afsluit met een nieuw jaar van leven, gezondheid en geluk.

De *Neilla*-dienst, die de dag afsluit, vindt zijn climax in de weergalmende uitroep van: „Hoor Israël, ... G-d is Eén.” Dan breekt de vreugde los en wordt er gezongen en gedanst, gevolgd door een laatste stoot op de *Sjofar*, waarna we uitroepen: „Volgend jaar in Jeruzalem.” We eten dan een feestmaaltijd na de vasten, zodat de avond na Jom Kippoer een echte feestavond wordt.

Het zegenen van de kinderen voor Jom Kippoer

יְבָרְכֶךָ ה' וַיְשַׁמְרֶךָ :

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶנֶךָ :

יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם :

Jewarèchecha Ado-nai wejsjmerècha.

Jaëer Ado-nai panav elècha wiechoenèka.

Jissa Ado-nai panav elècha wejaseem lecha sjalom.

Hasjem zal je zegenen en behoeden.

Hasjem zal je Zijn stralend gelaat toewenden en je genadig zijn.

Hasjem zal Zijn blik op je gericht houden en je vrede schenken.

Moge het de wil zijn van onze Vader in de Hemel, dat Hij in je hart liefde en ontzag voor Hem geeft, en dat het ontzag voor Hasjem alle dagen van je gezicht is te lezen, opdat je nooit zult zondigen. En dat je van Tora en mitswot zult houden. Moge je steeds vooruit kijken en dat je mond alleen wijsheid zal spreken, en dat je hart de waarheid zal liefhebben. Moge je handen zich bezighouden met mitswot, en dat je voeten zullen rennen om de wil van je Vader in de hemel te doen. Moge Hij je rechtvaardige zonen en dochters geven, die zich al hun dagen met Tora en mitswot zullen bezighouden. Moge je bron gezegend zijn, en je van een gemakkelijk levensonderhoud voorzien, zodat je niet afhankelijk zult zijn van andere mensen, uit arbeid die je vrije tijd genoeg geeft om je met Tora bezig te houden. Moge je worden ingeschreven en bezegeld voor een goed en lang leven, te midden van alle rechtvaardigen van Israël. Amein.

De dag van verzoeningen

Geen dag in de Hebreeuwse kalender is zo welbekend – of gevreesd – als Jom Kippoer. De overgrote meerderheid van het Joodse volk houdt deze feestdag op een of andere manier, hetzij door te vasten en te bidden, of door niet te werken. (In de Verenigde Staten zal het Opperste Gerechtshof die dag sluiten, om haar Joodse leden gelegenheid te geven die dag te houden.) En toch, ondanks zijn wijdverspreide bekendheid, kijken de meeste Joden naar Jom Kippoer uit, zoals een man van boven de veertig uitkijkt naar een naderende colonscopy: iets dat echt gebeuren moet, maar niet iets waar je je op verheugt.

Zo hoeft het niet te zijn. Jom Kippoer opent een mogelijkheid voor vernieuwing, die ons werkelijk kan vullen met een speciale energie en enthousiasme. Het is allemaal afhankelijk van onze instelling.

Het is interessant dat terwijl de dag algemeen ‘Jom Kippoer’ genoemd wordt, de Tora spreekt over *Jom Ha-Kippoeriem*, in het meervoud. Daarom is de Nederlandse vertaling: ‘Grote Verzoendag’ beter dan de Engelse vertaling, van ‘De dag van Boetedoening.’ Het is inderdaad een dag van verzoeningen. Dit is *de* dag om ons te verzoenen met al onze familieleden, kennissen en relaties: om de band met al diegenen die ons dierbaar zijn, te hernieuwen, te herstellen en te herladen.

Het is een tijd om de relatie met onze vrienden en burens te herzien. Hoe velen van ons hebben zelfs onze naaste burens genegeerd, of hebben het contact met goede vrienden uit het verleden verloren?

De traditionele Joodse gewoonte om aan degenen rondom ons vergiffenis te vragen – zelfs aan diegenen die we jarenlang verwaarloosd hebben – is een verbazingwekkende, en in andere culturen ongekende gewoonte.

De barometer van de eenheid „schiets de lucht in” wanneer Joden elkander nederig hun verontschuldiging aanbieden voor wangedrag hen in het verleden aan gedaan.

Het is ook een tijd om verzoening te zoeken met onze kinderen. Het geeft niet hoe we uit elkaar gegroeid zijn, ongeacht de hoogte van de muren die er tussen ons zijn opgebouwd, dit is een tijd voor renovatie, voor handenschudden en omhelzingen, een tijd om onze familie te vertellen hoe veel we van ze houden en hen nodig hebben. Precies daarom begint het gebedenboek voor Jom Kippoer met een zegen voor onze kinderen.

Jom Kippoer is ook de tijd om de band met onze partner te versterken. Ik heb een vriend die zegt dat echtgenoten hun vrouwen niet om vergeving hoeven te vragen: ze moeten hen *smeken* om vergiffenis. We moeten onze vrouwen vertellen hoe gering en inhoudsloos ons leven zonder hen is, welk een centrale plaats zij innemen bij alles wat we zijn en doen. Wat is een beter moment om onze huwelijksbelofte na te komen, dan nu?

Dit is ook een tijd om ons met onze ouders te verzoenen, om al de liefde en zorg die zij ons hebben bewezen, te appreciëren en de vooraanstaande plaats die zij innemen in ons leven. En wanneer zij, helaas, er niet meer zijn, dan is de *Jizkor* van Jom Kippoer onze kans om deze krachtige gevoelens binnenin ons te uiten.

En dit is natuurlijk het belangrijke moment om ons te verzoenen met G-d, Die deze deze dag speciaal geschapen

heeft om Zich weer met Zijn volk te verbinden. Het is onze gelegenheid om terug te keren. Op het dramatische moment toen de commando's van het Israëlijsche leger de Israëlijsche gegijzelden op Entebbe bevrijdden, zeiden ze maar twee woorden:

Neleech habaita – laten we naar huis gaan. Jom Kippoer is de tijd om naar huis te gaan.

Maar behalve al deze wonderlijke herenigingen is er een andere verzoening die deze dag moet plaatsvinden, en dat is de verzoening tussen mij – en mijzelf.

De Bijbelse naam voor Jom Ha-Kippoeriem kan ook gelezen worden als ‘een dag als Poeriem.’ Hoewel geen twee feestdagen zo tegengesteld aan elkaar lijken te zijn, zijn ze in feite elkaars spiegelbeeld. Op de ene worden onze lichamen verwend en hebben die plezier in de viering met G-d; op de ander is het onze ziel die opstijgt boven de aardse begrenzingsen.

Er is nog een ander verband: het dramatische moment van Poeriem komt als Ester haar masker aflegt voor de koning en onthult wat en wie ze is, waren haar loyaliteit ligt en met wie zij haar lot wil delen. Op Jom Kippoer leggen we ook allemaal onze maskers af voor de Koning. De facades en voorwendsels worden weggerukt en onze levens en daden worden bloot gelegd voor onze Schepper.

We leven in een wereld van te veel kritiek en te weinig schaamte. Wanneer er iets verkeerd gaat, wijzen we onmiddellijk met ons vingertje op iemand anders. Het is nooit onze eigen fout, maar altijd ‘zij’, die anderen, het systeem. Op deze dag moeten we de moed opbrengen om onszelf te onderzoeken en de waarheid onder ogen te komen en toegeven, dat de meeste van onze problemen niet van buiten komen, maar van binnenuit. Wij zelf zijn de bron van ons falen en alleen wij kunnen het weer herstellen. Tijdens de *widdoei*-gebeden – de zondenbelijdenis op Jom Kippoer – het meest gelezen gebed van die dag, slaan we op onze eigen borst, en niet op die van onze buurman. We noemen onze misdaden op en misrekeningen, en erkennen dat we – net als Jona in de Jom Kippoer lezing – niet kunnen ontsnappen aan G-d, noch aan onszelf. Wanneer we de kans die we hebben om onze gewonde relaties te herstellen, herkennen, dan kan Jom Kippoer de dag zijn waar we het meest naar uitkijken van het hele jaar.

Door Steward Weiss

MISJNA VAN DE WEEK

PEA – HOOFDSTUK VIJF

Misjna 5:6

Als iemand zijn veld verkoopt¹, dan is het de verkoper toegestaan [*lèket, pea* en *sjichecha* van het veld te nemen]² maar het is de koper verboden³. Iemand mag geen arbeiders huren op voorwaarde dat zijn zoon⁴ na hem zal rapen⁵. Wie niet toestaat dat de armen de *lèket* rapen, of wie het maar aan één [arme] toestaat en aan een ander niet, of wie één van hen helpt, die rooft van de [anderen] armen. Over hem staat geschreven [*Mislei* 22:28]: „Verplaats niet de grens van hen die opkomen”.⁶

הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוֹ, הַמוֹכֵר מִתֵּר וְהַלֹּקֵחַ אֲסוּר.
לֹא יִשְׁכֹּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֲלִים עַל מְנַת שְׂיִלְקֵט
בְּנֹו אַחֲרָיו. מִי שֶׁאִינוּ מְנִיחַ אֶת הָעֲנָיִים לְלֶקֶט,
אוֹ שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶת אֶחָד וְאֶחָד לֹא, אוֹ שֶׁהוּא
מְסַיֵּעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן, הֲרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנָיִים.
עַל זֶה נֶאֱמַר (מְשָׁלִי כב) אַל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָיִם:

Aantekeningen bij Misjna 5:6

1. **Wie zijn veld verkoopt** – Hij verkoopt zijn veld met het staande graan erop. Maar als hij het staande graan apart verkoopt en het veld voor zichzelf houdt, dan is het hen beiden [de verkoper en de koper] verboden de *lèket*, de *sjichecha* en de *pea* te nemen want voor de verkoper geldt „dit is jouw veld” en voor de koper geldt: „dit is jouw oogst”, want er staat geschreven: „Je zult niet de gehele hoek van jouw veld afmaaïen en je zult niet de gevallen aren van jouw oogst oprapen”. (*RAV*).
2. **Dan is het de verkoper toegestaan** – Als hij arm is, want hij is niet meer landeigenaar (*RAV*).
3. Zelfs al is hij arm en heeft hij nog niet voor het veld betaald of als hij geld geleend heeft om te betalen, want hij is de eigenaar van het veld (*Rambam*). Zelfs al is hij arm en heeft hij nog niet voor het veld betaald of als hij geld geleend heeft om te betalen, want hij is de eigenaar van het veld (*Rambam*).
4. De zoon van de arbeider.
5. **Op voorwaarde dat zijn zoon na hem zal rapen** – Want daarmee verlaagt de arbeider zijn loon en de landeigenaar wint ten koste van de armen (*RAV*).
6. **Verplaats niet de grens van hen die opkomen** – [Er staat in het vers van *Mislei* 22:8 : „*Al taseeg gwoel 'olam*” [Verplaats niet de vaste eeuwige grens]. Lees niet ‘*olam* - eeuwig - maar ‘*oliam* - hen die opkomen. Volgens sommigen betreft dit hen die opkomen uit Egypte, d.w.z. verander niets aan de vermaning in Tora die gegeven werd aan hen die uit Egypte optrokken [waarbij het woord *gwoel* - grens - vertaald wordt met beperking, verbod van Tora]. En anderen verklaren dat het woord ‘*oliam* een eufemisme is voor hen die neerdaalden [in maatschappelijke positie doordat zij hun bezittingen kwijtraakten en die dus nu weer omhoog zullen komen] (*RAV*). [Het vers waarschuwt tegen aantasting van de rechten van de armen. (*Tosafot JomTov*).]

Misjna 5:7

De schoof die de werkers vergeten zijn maar die de landeigenaar niet vergeten is¹, of die de landeigenaar vergeten² was maar die de werkers niet vergeten zijn, of als de armen ervoor stonden of hem met stro bedekken, dat is geen *sjichecha*.

הָעֹמֵר שֶׁשָּׁכַחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שָׁכַחוּ בְעַל
הַבַּיִת, שָׁכַחוּ בְעַל הַבַּיִת וְלֹא שָׁכַחוּהוּ פּוֹעֲלִים,
עָמְדוּ עֲנָיִים בְּפָנָיו אוֹ שֶׁחִפּוּהוּ בְקֶשׁ, הֲרִי זֶה
אִינוֹ שָׁכַחָה:

Aantekeningen bij Misjna 5:7

1. **Maar die de eigenaar niet vergeten is** – Want de landeigenaar was [bij de werkers] op het veld en hij nam de schoof mee, dan heeft hij daar recht op [want het vers in *Dewariem* 24:19 zegt: „Wanneer je je oogst afmaait op je veld en je bent een schoof vergeten”. D.w.z. als de eigenaar het vergeten is, niet als de werkers het vergeten zijn]. Maar wanneer de eigenaar in de stad was [en de arbeiders hebben de schoof vergeten] dan is het *sjichecha*, ook al was de eigenaar het zelf niet vergeten (*RAV*).
2. Want er staat daar ook: „Wanneer je maait en je bent iets vergeten”. Dus wat de maaier vergeten is, is *sjichecha* maar als de eigenaar het vergeten is maar de maaïers niet, dan is het geen *sjichecha*.

Als ik het zou kunnen, zou ik alle feesten afschaffen, behalve Jom Kippoer en Tisja BeAv, de dag dat we de verwoesting van de Tempel herdenken.

Ten slotte, wie heeft er op Jom Kippoer eten nodig?

En wie *kan* er op Tisja BeAv eten?

Rabbi Avraham Jehoshua Heschel uit Apta

Vit de Talmoed

De voornaamste onderwerpen van de Daf – Sjabbat 10a

Vorbereiding op het gebed

1. R. Chanina heeft gezegd dat een Babyloniër die zijn riem heeft losgemaakt om te eten, die niet opnieuw hoeft vast te maken en zijn maaltijd moet onderbreken om te bidden.

Rav Sjesjet werpt tegen: Waarom niet? Het is toch niet zo moeilijk om de riem weer vast te maken en anders, laat hem staan en bidden met een losse riem!

De Gemara antwoordt: Nee, er staat geschreven (*Amos 4:12*): „Bereid je voor op je ontmoeting met G-d, Israël!” Dat wil zeggen dat je je fatsoenlijk moet aankleden en een gordel moet omdoen.

[Tossafot zegt dat men alleen een gordel om moet doen voordat men begint te davvenen, als men geen onderbroek draagt, opdat iemands hart zijn geslachtsdelen niet zal „zien.” Maar als men een broek draagt of als de kleren nauw om het lichaam sluiten, hoeft men geen gordel om te doen. Anderen verklaren dat dit vers het bewijs is dat men altijd een gordel om moet doen, als voorbereiding tot het gebed (zie Sj.A. O.Ch. 91:2).]

2. De Gemara vermeldt de kleedgewoonte van een aantal Geleerden voordat zij gingen davvenen:

Rava bar Rav Hoena trok mooie schoenen aan ter voorbereiding.

Rava deed zijn overjas uit als hij ging davvenen.

Rav Kahana trok ook zijn jas uit als er lijden was in de wereld, maar als er vrede was, trok hij mooie kleren aan.

3. Rav meent dat men niet te lang moet davvenen, want dat gaat van de tijd voor Tora-studie af en met Tora-studie verdient men het leven in de Komende Wereld, en bidden doet men voor zijn behoeften in deze wereld. Rav Hamnoena daarentegen is van mening dat de tijd die men aan het gebed besteedt, niet beschouwd wordt als te zijn afgetrokken van de tijd voor Tora-studie.

Rav Zera verweet R. Jeremiahoe dat hij zijn Tora-studie in de steek liet, om te gaan davvenen.

De tijd voor rechtspraak

1. Onze Misjna zegt dat wanneer men een aantal activiteiten, waaronder een rechtspraak, al begonnen is, men niet onmiddellijk daarmee hoeft te stoppen als het vlak voor mincha-tijd is. De Gemara antwoordt nu op de vraag wat het begin is van een rechtspraak:

R. Jeremiahoe en R. Jona geven twee verschillende antwoorden. De één zegt: vanaf het moment dat de rechters hun hoofd bedekken [uit eerbied voor G-d, die altijd bij iedere rechtzaak aanwezig is] en de ander zegt: als de rechtspartijen hun zaak beginnen voor te leggen aan de rechters.

De Gemara verklaart: Als de rechters al die dag eerder over een andere zaak recht gesproken hebben [en hun hoofden dus al bedekt zijn], begint een nieuwe zaak als de rechtspartijen hun argumenten naar voren beginnen te brengen. Maar als het de eerste rechtzaak van de dag is, begint die, als de rechters hun hoofd bedekken.

2. De Gemara vertelt dat Rav Ami en Rav Assi ieder uur hun Tora-studie onderbraken om te kijken of er mensen waren die hun probleem voor de rechters wilden brengen [kennelijk vonden zij rechtspreken belangrijker dan Tora-studie (*Tosafot*)].

3. Rav Chisda en Rav Rabba bar Rav Hoena hadden de hele dag rechtgesproken en zij voelden zich zwak. Hierop leerde Rav Chia bar Rav Difti hen de volgende Baraita: ER STAAT GESCHREVEN [*Sjemot 18:13*]: „MOSJÉ ZAT EN SPRAK RECHT VOOR HET VOLK EN HET VOLK STOND VOOR MOSJÉ VAN DE OCHTEND TOT DE AVOND.” Dit betekent niet dat hij de hele dag, onafgebroken recht sprak, want wanneer zou hij dan Tora geleerd hebben? Echter, het betekent dat rechtspraak gelijk staat aan de schepping van de wereld, want ook daar staat: „Het was avond en het werd ochtend.” [G-d schiep de wereld, met de bedoeling dat het een rechtvaardige wereld zou zijn. De booswichten ondermijnen dat doel. Als de rechter rechtspreekt, en daarmee rechtvaardigheid in de wereld brengt, is hij een partner van Hasjem.] M.a.w., er is geen noodzaak om de hele dag, onafgebroken en zonder te eten recht te spreken, omdat volgens dit vers Mosjé dat schijnbaar ook deed. Het is toegestaan te onderbreken en te eten (*Rasji*).]

4. **De Gemara vraagt:** Tot wanneer zitten de rechters in rechtspraak?

De Gemara antwoordt: Tot het tijd wordt voor de hoofdmaaltijd.

De tijd voor de maaltijd

Een Baraita leert: KANIBALEN ETEN HUN MAALTIJD OP HET EERSTE UUR VAN DE DAG.

DIEVEN ETEN HUN MAALTIJD OP HET TWEDE UUR.

DE ERFGENAMEN VAN GROTE RIJKDOM ETEN HUN MAALTIJD OP HET DERDE UUR.

HET VIERDE UUR IS HET UUR VOOR DE ARBEIDERS. VOLGENS RAV PAPPÀ IS DAT HET UUR VAN ALLE ANDERE MENSEN.

HET VIJFDE UUR IS HET UUR VAN ALLE ANDERE MENSEN, MAAR VOLGENS RAV PAPPÀ VAN DE ARBEIDERS.

HET ZESDE UUR IS DE TIJD VOOR DE MAALTIJD VAN TORA-GELEERDEN. [Dus de rechters hebben zitting tot het zesde uur].

ETEN NA HET ZESDE UUR HEEFT GEEN ZIN MEER. [Het beste is om 's ochtends een kleine broodmaaltijd te gebruiken als ontbijt en niet later dan op het zesde uur van de dag, dat is twaalfuur zonnetijd, de hoofdmaaltijd te gebruiken (*M.B. 157:5*).]

Divrei kedoesja in het badhuis

[In de tijd van de Talmoed hadden badhuizen standaard drie ruimtes. De ruimte waar men binnenkomt van de straat – de buitenste ruimte. Daar is iedereen behoorlijk aangekleed. Dan een meer naar binnen gelegen ruimte – de middelste

ruimte – waar men gedeeltelijk is aangekleed en waar sommigen al naakt zijn. Ten slotte de derde – de binnenste kamer, waar iedereen is uitgekled en in het bad gaat. Na het baden ging men terug naar de middelste kamer, bedekte snel zijn naaktheid en kleepte zich aan. Daarna ging men naar de buitenste kamer en rustte er wat uit.]

1. In de buitenste ruimte, waar iedereen gekleed is, mag men Sjema zeggen en davvenen en tefillien leggen en men mag elkaar daar groeten. In de middelste ruimte, waar de mensen zowel gekleed als naakt staan, mag men elkaar groeten, maar Sjema zeggen en davvenen is er verboden. Men mag er geen tefillien leggen, maar men mag er wel met tefillien op binnengaan [in de tijd van de Talmoed droeg men zijn tefillien de hele dag]. In de binnenste kamer, waar iedereen naakt staat, mag men elkaar zelfs niet groeten met het woord „Sjalom” [want Sjalom is één van de Namen van Hasjem]. En met tefillien daar binnengaan is helemaal verboden.

2. De Gemara licht bovenstaande regeling toe: het geldt zowel voor een bevolkt badhuis als voor een badhuis waar geen mensen in zijn. En wat voor de binnenste kamer geldt, geldt ook voor een toiletruimte, zelfs al is die schoon gemaakt en zelfs al is die nieuw en is er nog nooit gebruik van gemaakt.

Sjabbat 10b

3. Rav Hamnoena verklaart waarom men elkaar in een badhuis niet met „Sjalom” mag begroeten: „Sjalom” is een Naam van Hasjem, zoals blijkt uit het vers (*Sjoftiem* 6:24): „Hij noemde Hem ‘Hasjem Sjalom – Hasjem is vrede’.”

4. Rava bar Mechasja heeft gezegd: het is toegestaan om in het toilet ‘hemanoeta” te zeggen [Aramees voor het Hebreeuwse woord ‘emoena’ – vertrouwen, geloof], want dat is een beschrijving, geen Naam van G-d.

De schenker moet de ontvanger op de hoogte stellen

1. Een Baraita leert: HASJEM ZEI TEGEN MOSJÉ: „IK HEB EEN SCHITTEREND GESCHENK IN MIJN SCHATKAMER, EN HET HEET ‘SJABBAT’ EN IK WIL HET AAN ISRAËL GEVEN. GA HUN DAT VERTELLEN.” HIERVAN LEERT RABBAN SJIM’ON BEN GAMLIËL DAT ALS MEN EEN KIND EEN STUK BROOD GEEFT, MEN HET ZIJN MOEDER MOET VERTELLEN. Rava bar Mechasja vertelt dat Rav hiervan geleerd heeft dat als men zijn vriend iets geeft, men hem dat moet vertellen.

De Gemara vraagt: Hoe moet men de moeder van het kind informeren?

De Gemara antwoordt: Door wat van het voedsel op het gezicht van het kind te smeren. Dat zullen de ouders zien en dan zullen ze vragen waar dat vandaan komt en dan zal het kind het vertellen.

De Gemara werpt tegen: Maar Hasjem gaf Mosjé een stralend gezicht en hij wist het niet!

De Gemara antwoordt: Als een gift algemeen bekend wordt, hoeft men er niet over te informeren.

De Gemara werpt tegen: Maar de gift van Sjabbat zou algemeen bekend worden en toch moest Mosjé het volk erover informeren!

De Gemara antwoordt: De *beloning* voor het houden van Sjabbat, dat was wat Mosjé het volk moest vertellen. [In de Schriftelijke Tora staat niets over de beloning van het houden van Sjabbat. Dat heeft Hasjem aan Mosjé mondeling meegedeeld en dat was wat hij het volk mondeling moest informeren.

2. **Rav Chisda** (die een *kohen* was) had twee *matanot kohaniem* in zijn hand. [Tora (*Dew.* 18:3) zegt dat men een *kohen* van ieder geslacht dier de rechter voorpoot, de kaak en de maag moet geven. Ze worden de *matanot kohaniem* – de giften voor de priesters – genoemd.] Hij bood ze iedereen aan, die hem een nieuwe lering van Rav kon vertellen.

Rava bar Machsia vertelde hem: Rav heeft gezegd: „Wie iemand een geschenk geeft, moet de ontvanger daarover informeren.”

Rav Chisda gaf hem de *matanot*. Zo dierbaar waren hem de leringen van Rav, wiens leerling hij was geweest.

Meer leringen van Rava bar Machsia

1. Men mag het ene kind niet bevoordelen boven het andere. Dat wordt geïllustreerd door Ja’akov Avinoe, die Josef voortrok en hem een speciaal kledingstuk gaf, waardoor zijn broers afgunstig op hem waren. Dit resulteerde uiteindelijk in de afdaling van onze voorouders naar Egypte en hun slavernij daar. [*Tosafot* verwondert zich over deze uitspraak, want reeds aan Avraham (*Bereisjiet* 15:13) had Hasjem voorspeld dat zijn nakomelingen in een vreemd land onderdrukt zouden worden, dus de afdaling van de zonen van Israëel naar Egypte was het gevolg van Hasjems plan, en niet van de jaloezie van de broers.]

2. Men moet er naar streven te wonen in een nieuw gevestigde stad, want haar zonden zijn nog gering. Dit blijkt uit het feit dat Lot naar Zoar wilde vluchten, omdat dat een jaar later dan Sodom gesticht was. Daardoor had het minder zonden verzameld.

